

Fra serien : Set Nedefra

Af Jørgen Olsen

EN 'BETRAGTNING' OM -----

----- JOHANNES EWALD (1743 - 1781)

Indholdsfortegnelse : *Indledning:* ----- side 1 - 2
Barndom og skolegang: ----- side 2 - 3
Ungdomslivet: ----- side 3 - 5
Perioden 1764 til 1777: ----- side 5 - 7
Perioden 1777 til sin død 1781: ---- side 7 - 8
Appendix: ----- side 8

Indledning

Johannes Ewald blev en fornyer i dansk digtning og dramatik trods det han kun blev 38 år. Han var søn af en præst og blev selv teolog. Han søgte ikke selv at blive præst, men valgte at leve helt efter sin egen stil. Han havde et meget svagt helbred, hovedsagelig gigtlidelser. Men han valgte et liv der på ingen måde gavnede hans tilstand. Han levede et 'let' liv med megen alkohol og vagabonderende 'skørlevned'. Han blev berygtet for dette liv, men dog også 'reddet' ind imellem af venlige mennesker. Her indledningsvis omtalt den periode hvor han boede til leje på Rungstedlund i et par år. Han var blevet hjulpet ud på landet, langt bort fra de fristelser der var ved at ødelægge ham. Men tiden på Rungstedlund blev en meget produktiv periode, hvor han reelt satte sit navn fast som digter. Fra den tid bl.a. hans '*Rungstedlunds Lyksaligheder*'.

Johannes Ewald betegnes som Danmarks første 'moderne' digter, der bl.a. begyndte med at skrive ud fra egne personlige oplevelser. Han skabte spiren til den efterfølgende '*romantik*', og blev et forbillede for bl.a. *Adam Oehlenschläger*, der senere blev omtalt som den der indførte '*romantikken*' i Danmark. Som et udtalt eksempel herpå kan nævnes hans syngespil '*Fiskerne*' fra 1778. Det er med udgangspunkt i en redningsdåd blandt fiskerne i Hornbæk i 1774.

Vel var der heri traditionen tro, heltedigte til landets magthavere, her om en tidligere helte- og krigerkonge Christian d. 4. Det er i vor kendte kongesang '*Kong Christian stod ved højen mast*', men det der nok må betegnes som et særkende i stykkets hele sammenhæng var, at fiskerne og deres liv fik en helt central rolle i dette stykke. Der udspilles et nærbillede af disse menneskers dagligliv på godt og ondt, i det '*almueliv*' de levede i. Følelser, kærlighed og drømme blev beskrevet i enkeltheder. *Grundlaget for den efterfølgende periodes 'romantik' var lagt. ---*

Hvad der måske ikke kendetegnede Johannes særlig meget i de yngre år, men som hen gennem årene og ikke mindst i nævnte syngestykke, var det religiøse element. Et billede herpå kan nævnes som hans eget udsagn i stykket '*Før Guldet er et gyldent Rige*', således forud for al rigdom, er der et større mål. Syngestykket afrunder på sin vis Johannes' samfundssyn og livs idealer, på en måde der må betegnes som '*helheden*'. Det er denne livets '*helhed*' der sætter hele Johannes' digtning ind i en større sammenhæng, for såvel datiden som for eftertiden. Johannes var 35 år da han skrev '*Fiskerne*'. Den gik ind i selv de højere kredse med såvel Guldberg som kongen selv. Den foragt der hidtil havde været omkring Johannes livsførelse, blev pludselig til en stor beundring fra alle sider. Da stykket kom op på teatret i 1780, overværede Johannes det på en bære fra en af balkonerne.

Han var klar over han ikke havde lang tid tilbage, og var langt fremme med at udarbejde sine 'Samlede digte', hvori han bl.a. udtaler, at det er et arbejde gennem et 'langt' liv, trods det han kun blev 38 år. Desuden har vi fra ham hans 'Levnet' og 'Erindringer', som bl.a. er grundlaget for det videre forløb i denne sammenhæng. Johannes kom på det litterære 'landkort', som en forløber for den tid der fulgte, og som vi i dag betegner 'Guldalderen', med særlig henvisning til første halvdel af 1800-tallet. --- Det skal nævnes at Johannes levede i den periode, hvor den åbenlyse sindssyge Christian den 7. var konge, og hvor landet alene blev ledet 'administrativt' af bl.a. Struense og Høeg Guldberg. Landet manglede lederskab, hvilket har påvirket Johannes' samfundssyn i mangt og meget af hans digtning.

Barndom og skolegang.

Johannes Ewald blev født den 18. november 1743 i Vajsenhusets gård på Nytorv i København. Han var søn af Vajsenhuspræsten Enevold Ewald (1696-1754). Moderen var Marie Wolf (1715-1790), som allerede i en alder af 15 år blev gift med Enevold Ewald i 1730. --- Faderen var ud af en præsteslægt, hvis slægt kan føres tilbage til reformationen. Enevolds far var Nicolai Ewald der var præst i Højst ved Tønder. Det var her Enevold voksede op og gik i skole i Tønder. Dagligsproget var dansk, men embedssproget var tysk, således også i kirkebøgerne. Enevold blev efter sin skolegang i Tønder sendt til Kiel, Jena og Halle i Tyskland, for videre uddannelse, således også til teolog. Han blev i disse år stærkt grebet af den pietistiske religiøse bevægelse, og da han i 1718 vendte hjem, udviklede han sig til én af de mest markante personer i den hjemlige pietistiske bevægelse. Den meget følelsesbetonede pietisme var på 'mode', ikke mindst ved hoffet. Da Frederik den 4. i 1727 oprettede et 'Vajsenhus' i København, blev Enevold lærer og præst ved denne stiftelse. Et 'Vajsenhus' var et hjem for forældreløse børn, oprettet efter tysk forbillede. Det var på den tid et børnehjem, hvor Enevold således var tilsynsførende for sådanne børn, således for deres undervisning og opdragelse. Vajsenhusets økonomi var med pengemidler fra bl.a. salg af bibler, salmebøger, katekismer og andet kirkeligt materiale.

Moderen Marie Wulf var ud af en familie med stærk tilknytning til den religiøse bevægelse 'Herrnhuterne' også kaldet 'Brødremenigheden'. Denne religiøse bevægelse eksisterer fortsat i Christiansfeldt i Sønderjylland. -- Det er en religiøs bevægelse, med mange identiteter med Pietismen, men uden egentlig gensidig anerkendelse, og mange spændinger og konflikter har udspillet sig mellem de to bevægelser i datiden. Bevægelsen havde som Pietismen udgangspunkt i et tysk grundlag. Det var en Grev Zinzendorf der grundlagde bevægelsen. En gruppe landflygtige mennesker opsøgte Zinzendorf og fik på hans gods i Sachsen tilladelse til at opføre deres egen by, som de kaldte 'Herrnhut', der betyder 'Herrens beskyttelse'. De kaldte sig også for 'Brødremenigheden'. Landflygtige personer på den tid, kunne være blevet bortvist eller jaget bort fra deres oprindelige hjemegn af forskellige grunde, f. eks. med en religiøs opfattelse, der ikke var identisk med deres oprindelige lokalsamfund. Således fra en tid med stærke religiøse opfattelser og modsætninger, med ofte vidtgående konsekvenser. Fra samme periode kender vi til andre former for 'landflygtighed' eller 'kolonisering' af tilsvarende årsager, som bl.a. 'Kartoffeltyskerne' som var på flugt fra Tyskland, men som den danske konge gav retten til at bosætte sig og opdyrke den Jyske Alhede. -- Johannes' mor beskrives som et gådefuldt menneske. Hun var et absolut modstykke til Enevold Ewald, og desuden meget yngre. Hun beskrives som ustabil og til tider ondskabsfuld. Der blev aldrig et nært forhold mellem hende og Johannes, men hun 'satte' sig på Johannes hele livet igennem. Hun var en udtalt belastning for ham. -- Det antydes af en person der kom i hjemmet, at Enevold næppe var Johannes' biologiske far. --- Men i den officielle litteratur fastholdes Enevold dog som far til ham.

Johannes er således i sine første leveår opvokset med stærke religiøse relationer. --- Faderen Enevold var imidlertid en meget svagelig mand. I de første år underviste han selv Johannes og hans ældre bror Mathias. Men faderen vidste at hans levetid var kort, og det blev besluttet, at den videre skolegang skulle foregå udenfor hjemmet. Den ældste bror Mathias blev sendt til venner i Roskilde, medens den 'mere begavede' Johannes, som det er udtrykt, blev sendt til Domscholen i Slesvig by, hvor faderen havde slægtninge og venner. Han kom i huset hos rektoren Johan Frederik Licht, der var en ven af familien.

Johannes' far døde i virkeligheden allerede inden Johannes nåede Slesvig. -- Opholdet i Slesvig kom til at vare i næsten fire år. Han fik tilegnet sig de almindelige skolekundskaber, og fik en god færdighed i at skrive latinske og tyske vers. Udeover skoletiden havde han adgang til rektors betydelige bogsamling, hvori han bl.a. fandt en samling af nordiske heltesagaer. Licht holdt nemlig meget af hvad der var dansk, og søgte at få sine elever til at lære vort sprog. --- Licht og hans kone var barnløse. Hans kone var nogle år ældre end Licht, men begge omkring et halvhundredede år. Hun var datter af den kejserlige Notar, der var 'skriver' og 'regnemester' ved Domskolens. Licht var ud af en bagerslægt med dybe rødder i det lokale område. Han var ret bemidlet og boede i et 'stateligt' hus. I virkeligheden må det betragtes som et særdeles velvalgt sted til den videre udvikling og dannelse af den unge Johannes, der stod overfor at udvikle sig fra barn til ung mand. Johannes har efterfølgende givet sine gode oplevelser videre i sin digtning, bl.a. i sin '*Levnet og Meninger*' og i flere af sine andre arbejder. Licht var sprogligt dannet i en række europæiske sprog, og havde samlet sig en betydelig bogsamling, oplyst til at omfatte ca. 6000 bind. Desuden var han skolebogsforfatter med udgangspunkt i det aktuelle liv, således en brydning i pædagogiske og den klassiske tradition. Han havde en stor interesse for den gamle mytologi, såvel den græske som den nordiske. Således også på nordens oldtid og dens historie. --- *Et virkeligt 'eldorado' for den unge videbegærlige Johannes. Et bedre dannelsesgrundlag kunne han måske næppe have fået, ikke mindst lige netop i den alder der er tale om.*

Men allerede to år efter Johannes var kommet til Domscole, søgte Licht sin afsked på grund af svigtende helbred. Lichts efterfølger blev den 35 årige Carl Frederik Krafft, der kom fra Husum. Det var en noget anden personlighed med vægt på andre værdier end Licht. Han dyrkede fortrinsvis østerlandske sprogstudier og desuden kirkehistorie. Han omtales desuden som en person med 'sangvinsk-kolerisk' temperament. --- I rektor Kraffts første tid indførte han, at publikum og særligt indbudte, kunne komme og overvære den årlige offentlige eksamen. Arrangementet havde også det indhold, at hver enkelt elev skulle holde en tale ved den efterfølgende dags festlighed, enten på latin eller tysk, på vers eller prosa, om et selvvalgt emne. I året 1757 fandt denne begivenhed netop sted på den tyske monarks fødselsdag. Ud over en række navngivne elevers taler, alle af den bedre stillede del af borgerskabet og fra adelen, stort set alle fra det Slesvigske område., da også Johannes. --- For Johannes havde af rektor fået den opgave, at udtrykke skolens lykønskninger og hyldest til monarken. At dette ærefulde hverv netop blev givet til Johannes tyder på, at rektor Krafft netop havde set sin skolediscipels spirende poetiske og stilistiske egenskaber.

Året efter i 1758, afsluttede Johannes sin skolegang i Slesvig. Af listen over de kammerater han havde gået i skole med viser, at han var den eneste fra kongeriget Danmark. Desuden at han var den yngste af dem alle. De øvrige var alle omkring de tyve år, medens Johannes kun var 15 år. Johannes kom tilbage til København, og tog her den officielle danske studentereksamen kort efter. --- Han var nu klar til et videre forløb i livet og i uddannelse. Han blev kort efter optaget på det teologiske studie i København.

Ungdomslivet

Ved sin hjemkomst kom han til at bo hos hørkræmmer og overformynder Peder Hulegaard, som boede på Kultorvet på hjørnet af Frederiksborggade. Der boede flere familier til leje i den store ejendom, således også Johannes' mor. Hans ældre bror Mathias boede ligeledes samme sted. - - Peder Hulegaard var gift med en noget ældre kvinde, der havde været enke efter en anden hørkræmmer, og som havde efterladt sig en god formue. Peder Hulegaard giftede sig således til en formue og blev en velstillet person. Han havde imidlertid funder 'behag' i Johannes' mor, og kort efter han var blevet enkemand, giftede han sig med hende. Det foregik allerede tre måneder efter hans første kone var død, hvilket krævede en kongelig tilladelse. Det var almindeligt med et 'sørge-år' på den tid, og et 'brud' herpå krævede særlig tilladelse. Selvom grundlaget og argumentationen herfor, antagelig har været de børn der var i Hulegaards hjem og dermed for 'manglen' på en kvinde i huset, så har det været en usædvanlig situation i datiden. Noget sådan må have givet anledning til opfattelsen af at have været 'upassende'.

Det omtales, at Peder Hulegaard selv var barnløs, men som det også omtales, havde fire sønner boende, hvilket må antages at have været hans afdødes hustru børn. Peder Hulegaard havde flere brødre, der alle var velstillede, og således tilhørte familien Hulegaard den 'bedre' kreds af borgerskabet i byen. Peder Hulegaard beklædte således også den betydelige stilling som Statens Overformynder og var desuden en af hovedpersonerne i Det Islandske Kompagni. En bror til Peder, Oluf Hulegaard var død og hans børn måtte placeres udenfor hjemmet. En datter Dorthe kom i huset hos Peder Hulegaard, og kom til at styre huset i de få måneder han var enkemand, således indtil han ved kongelig tilladelse giftede sig med Johannes' mor. -- Denne Dorthes skæbne blev, at hun havde indledt et forhold til en ung mand i Hørkræmmergården og skulle have et barn med ham. Dorthe og den unge mand blev gift i hast med kongebrev, og etableret med en lille købmandsforretning i Roskilde. Men Dorthe døde nogen tid efter i fattigdom, som det omtales.. --- Dette således den virkelighed Johannes nu er en del af.

En anden brordatter Arendse, var kommet til at bo hos en familie i nærheden, hos familien Mandix i Vestergade, en velhavende islandsk købmand, der desuden ejede Gislingegaard og Gods. --- Arendse blev Johannes' første store kærlighed. Nok havde han 'sværmet' i tidens løb, som han selv udtrykker det i sit *'Levnet og Meninger'*, men her blev det til en heftig forelskelse. Deres første møde må antages at have været omkring et halvårstid efter hans ankomst til Hørkræmmergården. I én beretning omtales, at det netop var ved hendes ovennævnte søster Dorthes begravelse. En anden beretning fortæller, at det var ved et tilfældigt besøg hos hendes plejefamilien Mandix i Vestergade. De var begge ret unge. Arendse dog lidt ældre end Johannes. Arendse har uden tvivl gengældt hans følelser, men der var andre 'bejlere', som nok i virkeligheden var mere jævnaldrende med hende. --- Men mere herom i det efterfølgende, for Johannes forblev i drømmen om Arendse gennem den efterfølgende tid og de begivenheder der fulgte.

Johannes og hans ældre bror Mathias kom meget dårligt ud det med deres stedfar Peder Hulegaard. Hvad angår deres mor, var forholdet det, at Mathias var moderens 'yngling', medens hun og Johannes aldrig blev forligt i et nært forhold. --- Men pludselig en dag var de to brødre rejst bort. De rejste af sted uden større økonomisk grundlag, og som nedenfor omtalt rakte det givne beløb ikke langt. -- Vi befinder os i efteråret 1759. Johannes var omkring 16 år og broderen omkring 19 år. -- De to brødre var flygtet fra de hjemlige forhold. Johannes beretter senere, at han var blevet overtalt af sin bror til at flygte. Johannes udtrykker det selv sådan, at uden min brors påhit, ville han nok aldrig selv være kommet ud over Valby Bakke.

Mathias var en noget ustabil natur. Han havde påbegyndt flere ting, men aldrig gjort noget færdigt, altid 'stået af' inden fuldførelsen. Han havde således også meldt sig frivilligt til krigstjeneste i den danske hær for en periode af otte år, og blev 'musketer'. Således med uddannelse med et særligt skydevåben. Men allerede efter få uger flygtede han fra den militære disciplin. At 'desertere' er/var en alvorlig sag i et militært system. Han blev imidlertid fanget i Rendsburg kort efter flugten over byens volde. Hans mor ansøgte nu kongen om 'nåde', og tilbød at 'frikøbe' ham fra den straf han ellers måtte påregne. Det kostede hende 200 Rdl. Men Mathias var nu atter fri. --- Det er netop på den tid, hvor Den Preussiske Syvårskrig (1756 - 1763) raser i Europa. Det er en meget omfattende krig, der inddrog næsten hele Europa.

Johannes' *'Levnet og Meninger'* begynder netop der, hvor de to er flygtet til Hamborg for at melde sig til tjeneste i den preussiske hær. De havde indlogeret sig under meget komfortable forhold. Det er udtrykt sådan, at de sov i Edderdunsdyner og med silke forhæng. De fik dagligt seks retter mad i en stil der var den Holstenske Adel værdig, som Johannes selv udtrykker det. -- Men deres pengebeløb slap hurtigt op. De måtte hurtigst muligt igen videre med deres forehavende, enten direkte til den Preussiske kommandant, eller til et hvervekontor. Det blev imidlertid til én stor parlamentering de to imellem. Mathias ville søge forældrenes økonomiske hjælp til at komme hjem igen, med det ville Johannes ikke nedværdige sig til. Men Mathias havde allerede skrevet hjem om hjælp. --- Broderen var blevet en stor belastning for Johannes, men nu ville Johannes ikke give op.

Johannes valgte at gå sine egne veje, og opsøgte den Preussiske Kommandant von Hecht. Johannes var lille af vækst og tilmed ret spinkel, absolut ikke en typisk landsoldat, og næppe så meget som egnet til at bære en sabel. Men han havde modet til at gøre det, og med sin store taleevner og argumentation, virkede dette overvældende på von Hecht. --- Efter en længere udveksling af ord og betragtninger i en meget værdig og respektfuld samtale, tilbød von Hecht ham at blive 'Kammer Husar' hos én af hans officerer, der havde bedt ham finde en sådan af '*god slægt og med gode manere*'. -- Men præcis hvor denne person var på det givne tidspunkt kunne han ikke oplyse, men gav en adresse på en major i Magdeburg. Denne major skulle så bringe ham videre til den rette officer, det sted han efterfølgende ville få oplyst. Johannes skulle møde næste dag for at få et brev med, og få fri rejsetilladelse. --- Johannes omtalte hans bror, som han gerne ville lægge et ord ind for, og Kommandanten bad ham lade sin bror komme. Men Mathias ville ikke.

Da tidspunktet kom, hvor Johannes skulle rejse til sit tjenestested der foregik med båd, måtte han tage afsked med sin bror. Men det var derop den samme dag der var post hjemmefra, samt det der er udtrykt som en '*Expresser*', d.v.s. et påbud til at posten skulle forsørge visse opgaver, således at betale deres gæld og hente dem tilbage. -- Men posten fandt kun Mathias. Han kom således med postvognen, men allerede 12 mil udenfor Hamborg løb Mathias bort. Han søgte derefter til Rendsburg, og kom atter i dansk militær tjeneste. Igen løb han bort, og forældrene måtte betale ham fri fra straf. Efter Johannes' beretning herom, skete dette atter, således tre gang i alt. Mathias blev herefter bragt til København. Men stedfaderen ønskede ham ikke i sit hus og havde slået hånden af ham. Der blev nu arrangeret at han kunne komme med en båd til Vestindien. Her var han i nogle år, men omkom 1765, under en sejlads i en mindre båd, under en storm mellem nogle øer i det Vestindiske Hav. --- Således Mathias' skæbne.

Johannes fortsatte sin militære tjeneste. Han blev senere trommeslager. Men det var fysisk krævende at være i soldatertjeneste. Han blev meget nedbrudt, bl.a. af gigt, en lidelse der fulgte ham resten af livet. Efter et par års militær tjeneste vendte han hjem. Det var således i 1761. Efter sin hjemkomst boede han forskellige steder i den efterfølgende tid. -- Fortsatte hurtigt herefter sine teologiske studier og fik færdiggjort uddannelsen på kort tid, så han i sommeren 1762 var blevet teologisk kandidat. Han havde fået fribolig på Valkendorfs Kollegium, og var blevet forlovet med Arendse. Det var på det tidspunkt hans plan at gå videre i videnskabelig retning. for at blive underviser ved Universitetet. Den egentlige digtervej var tilsyneladende stadig ikke faldet ham ind.

På den tid levede en forfatter ved navn Jens Sneedorff, som Johannes blev meget optaget og inspireret af. Med det grundlag begyndte han imidlertid at skrive. Han skrev en afhandling om '*Guddommelige Forhold*' og stykket '*Lykkens Tempel*', begge med påvirkning og opfordring af Jens Sneedorff. Det blev derfor også et meget stort tab for Johannes, da Jens Sneedorff i 1764 pludselig døde. Samtidig hermed, blev forholdet til Arendse dårligere. Kort efter giftede hun sig med Hørkræmmer Rasmus Riber. Det blev et afgørende hårdt slag for Johannes. I hans eget udsagn senere hen, valgte han herefter blot at '*slentre gennem livet*'. Uanset det, så blev hans liv herefter én stor '*slendrian*', med et til tider 'vildt' og belastende liv for den i forvejen svage og gigtplagede person. Men måske gjorde han tabet af Arendse til en større årsag og virkning end den i virkeligheden var. Ja nærmest til en passion (en lidelse eller mani). Hun forlod ham måske netop fordi Johannes' karakter mere og mere kom til at blive præget af ustabilitet og manglende viljestyrke. Så årsager og sammenhænge må anskues mere bredt, end blot tabet af Arendse. Selv udtrykker han det imidlertid sådan, at netop tabet af Arendse, udviklede og modnede ham til digter. Men hans digteriske forløb begyndte dog før det, således allerede ved sin hjemkomst fra det mindre eventyrlige militære 'togt'. Hans egentlige debut, blev således med udgivelsen af '*Lykkens Tempel*' i 1764, med hvilke digt han havde arbejdet med i nogen tid forud.

Perioden 1764 til 1777

Johannes boede i de følgende år flere steder i København. Nok 'slentrede' han de efterfølgende år, og tilmed med megen værtshusliv. Men indimellem studerede han dog også litteratur.

Han kom i nærmere kontakt med tyske litterære kredse i København og lærte sig desuden engelsk for at studere Shakespeare og Ossian. Der var endda personer omkring ham, der søgte midler til at sende ham til Skotland for at studere keltiske skrifter. Det lykkedes dog ikke p. gr. af visse politiske forhold der ændrede muligheder.

I 1765 var Johannes blevet så gammel, at han efter datidens regler kunne ansøge om at få sin fædrenes arv udbetalt. Det var et beløb på 500 Rdl. Det er således antagelig det beløb Johannes havde at leve for i den efterfølgende tid. --- Stedfaderen døde i 1769 og efterlod Johannes' mor en betydelig rigdom. Men hun formåede ikke at holde sammen herpå, og formuen gik efterhånden tabt. I 1780 måtte hun sælge ejendom og indbo og fik en udbetaling på 7.200 Rdl., samt en årlig livrente på 200 Rdl. Trods det ansøgte hun i 1786 og 1790 kongen om en pension, med grundlag i at hun levede i 'nød' p.gr. af andre menneskers bedrag. Johannes' mor døde i 1790 forarmet og fortrukket, og efterlod sig kun 15 skilling og lidt indbo.

Johannes' helbred blev stadig ringere år for år. Han var helt forfaldet til drikkeri og plagedes endnu mere af sin gift. I efteråret 1770 blev han indlagt på Frederiksberg Hospital i nogle måneder. Fra den periode berettes det endda, at han havde foretaget en 'natlig afstikker' til byen, og var fundet halvnøgen udenfor hospitalets port. Det blev ikke hans mor der tog sig af ham, men gamle venner. Han blev efterfølgende sendt i privat pension på ejendommen Rygård nær Hellerup. Men det var også for tæt på byen, og for fristende for Johannes. --- Det skal dog medtages, at en række venner og beundrere i fællesskab fik udgivet Johannes' '*Rolf Krage*'. Den var inspireret af Saxo' beretninger, men også i form og stil påvirket af den Skotske oldtidsdigter Ossian og ikke mindst af Shakespeare. Digtet fik stor opmærksomhed og øgede Johannes' omtale som 'digter'.

I 1771 var Johannes atter tilbage i København. Han kom til at bo hos en fuldmægtig Niels Winther i Vingaardsstræde. Her fik han venlig behandling og alt fornødent. Herfra skrev han flere ting, hvoraf kan nævnes lystspillet '*De brutale Klappere*', skuespillet '*Pebersvendene*', (opført i 1773), yderligere teaterstykket '*Harlekin Patriot*' og meget andet. -- Men Johannes' liv var fortsat stærkt påvirket af kriser og hård livsførelse. Forholdet til moderen var og forblev anspændt. En ven af familien sognepræst J. C. Schönheyder blev i en årrække hans formynder og fortrolige. Han opfattes som velmenende med gode hensigter overfor Johannes, men omtales også taktløs moraliserende. ---

Schönheyder fik i 1773 Johannes sendt ud på landet, bort fra byens fristelser, og fik ham indlogeret i Rungsted Kro, nuværende Rungstedlund, hos kgl. fiskemester i Hørsholm amt Ole Jacobsen. -- Det blev en virkelig vellykket periode Johannes fik her i en dejlig natur, der i høj grad inspirerede ham, samt blandt venlige mennesker i rolige omgivelser. Kroen var desuden en større landejendom med krohold, eget øl-bryggeri, og brænderi, samt postkontor. Den store have strakte sig langs Strandvejen med høje og bakker, og et lysthus på én af disse høje, hvor Johannes holdt meget til. Denne bakke fik senere navnet '*Ewalds Høj*'. Konen i huset, madam Jacobsen, var tilsyneladende et gammelt bekendtskab af Johannes' mor. -- Det var et hjem der udviste megen værdighed og respekt for ham.

Det blev en god tid for Johannes. Her var det som han fandt sig selv og fandt balancen med sig selv. Fra den periode skrev Johannes hans mesterværker, præget af livsglæde og naturoplevelser. Dette ikke mindst i hans '*Rungsteds Lyksaligheder*' og digtet til datteren i huset '*Solen flygter*' o.m.a. -- Men af den største betydning blev digterværket og syngestykket '*Balders Død*'. Det er vel her han i virkeligheden bryder igennem med sin stil, der kom til at placere ham i eftertiden som 1700-tallets litterære fornyer, bl.a. til inspiration for Adam Oehlenschläger og N.F.S. Grundtvig, bl.a. i deres oldnordiske digtning. Meget andet af hans digtning fra tiden i Rungsted, medvirker til eftertidens oplevelse af ham som blandt det bedste i det århundrede. --- Fra samme periode skrev han desuden hans '*Levnet og Meninger*', egentlig tilegnet et par venner, bl.a. Schönheyder. Heri skriver han sin egen udlægning af flugten til Tyskland, og om den ovenfor omtalte høj i Rungsted, og om hans svaghed for vin, og ikke mindst flere kapitler om Arendse. --

I 1775 døde hans værtinde madam Jacobsen, og dermed var den gode tid forbi. Hun havde formået at værne om ham, og han havde i store træk levet et regelmæssigt liv. Han faldt nu tilbage i 'druk' og fandt på at ville gifte sig, med det omgivelserne anså som en uværdig kvinde. Hun hed Hedevig Rørs, og var søsterdatter til madam Jacobsen, og desuden 35 år, således nogle år ældre end Johannes. Denne beslutning gav anledning til nye store problemer mellem Johannes på den ene side og hans mor og Schønheyder på den anden side. De to besluttede nu at flytte Johannes længere op langs kysten til Søbækhuse mellem Espergærde og Humlebæk, til godsforvalteren Herman Lem på Krogerup.. Det blev af Johannes oplevet som en stor fornædelse, ikke mindst da han her blev behandlet som et simpelt 'subjekt'. Ja man talte endda om at anbringe ham på en 'stiftelse' i København, bl.a. Vartov. Omgivelserne var ham imod og hans sygdom tog kraftig til. Schønheyder benyttede hårde ord og trusler for at få ham til at opgive sit giftermål. Det gjorde Johannes modvilligt, ikke mindst i kraft af sygdommen, som nær havde taget livet af ham på det tidspunkt. -- Den betydelige produktion han havde haft de foregående år i Rungsted, gik helt i stå. --- Efter nogen tid kom han dog atter til kræfter, men var meget nedbrudt. -- Venner var der ikke mange af længere.

Men et lyspunkt var der dog. Det var herskabet på Krogerup, Kammerherreinde von der Maase og hendes mor, general-inde Moltke, hvis søn Fredrik han havde undervist som dreng. Denne søn Frederik var nu kammerjunker hos enkedronningen, og når han var på besøg på Krogerup, besøgte han også den syge Johannes. --- Det blev for Johannes 'vejen' til hoffet og gennem regeringslederen Ove Høegh-Guldberg, fik han en mindre understøttelse. Fra den tid skrev han nogle festdigte til kongelige sammenkomster, og hævdede sig således atter i de indflydelsesrige kredse.

Perioden 1777 til sin død i 1781

Hen på året 1777 blev Johannes ført tilbage til København. Han var på det tidspunkt fri af hans kvartalsdrikkeri, så meget havde opholdet i Søbækhuse trods alt betydet. Han kom nu til at bo i Skindergade hos en tømremesterenke Ane Kirstine Skou. Han fik her en god og omsorgsfuld behandling og pleje. Han kom til at tilbringe sine sidste fire leveår her. --- Det blev en lykkelig tid for Johannes. Han var blevet anerkendt som digter, og hans åbne og venlige væsen skabte atter gode venner. Heraf flere fra ungdomstiden, der nu atter vendte tilbage i deres beundring af ham. Anerkendelserne strømmede nu ind over ham, og han blev genstand for megen hyldest. I øvrigt i et omfang der ikke tidligere havde været udvist overfor en litterær person.

Ved opførelsen af *'Balders Død'* i 1778, blev han hyldet med stor jubel. Det var nu sådan, at alt hvad der kom fra hans hånd, blev modtaget med den største anerkendelse, og hans venner tålte end ikke kritik af ham, som det berettes. Netop under disse forhold, fremkom hans sidste syngespil *'Fiskerne'* i 1778. Det der i særlig grad kan fremhæves heri er den helt særlige beskrivelse af havet og menneskenes kamp med havet og på det. **Det blev 'billedet' på det brud Johannes kom til at tegne, som overgangsdigteren mellem oplysningstiden og romantikken.** En romance herfra blev til vor senere nationalsang, nemlig **'Kong Christian stod ved højen mast'**. Komponisten bag musikken angives at være *Ditlev Ludvig Rogert*, der i øvrigt senere blev landsdommer.

Johannes' helbred var meget omskifteligt, og han selv og vennerne havde en tiltro til, at han ville blive helbredt. Men det var ingenlunde tilfældet. Han havde om sommeren kunnet komme på landet i Gentofte. Han havde nu midler til selv at kunne drage omsorg for sin behandling, og gøre sig lidt mere uafhængig af andre. Han havde hele tiden stærke smerter, men han ville overvinde dem, og prøvede bl.a. med sin humor at fortrænge virkeligheden. Men indimellem indså han også den alvor der lå heri. --- Johannes havde gennem livet være stærkt religiøs, og gennem de seneste års alvorlige lidelser, havde det religiøse element fået endnu større betydning. Det var en religiøs opfattelse, der næppe brød med datidens stærke gudsopfattelser, præget af pietismen.

Han overvældedes til sidst af sine stærke smerter og åndenød, og kom direkte til at længes efter at blive 'udfriet' heraf. Det blev reelt til en langvarig døds kamp, men trods det formåede han i sin angst og nød, at diktere sit sidste digt '**Udrust dig, helt fra Golgatha**', idet han ikke selv formåede at skrive. Få dage efter døde han 17. marts 1781, således kun 38 år gammel. --- Det er i dag fortsat en kendt salme. Under den tekst vi i dag kender, stod oprindelig også følgende vers.

**Herre ! Forund mig lise og ro;
Men revser du mig med smerte,
Da lær mig at tåle - at bede - at tro,
Og Jesus opfylde mit hjerte.**

Hans død og begravelse blev nærmest som en landesorg. Ved hans jordefærd på Trinitatis Kirkegård den 23. marts 1781 blev han fulgt af et følge som det beskrives man ikke tidligere havde set, og unge piger strøede blomster på hans grav.

Men Johannes efterlod også en litterær verden, der med ham var blevet et andet end før han blev digter. Han fulgte dog 1700-tallets religiøse hovedstrømninger, men brød den traditionelle digterform, og blev bindeleddet mellem det der var og havde været, og det er kom efter ham. Det blev til indgangen til romantikken, som ikke mindst Adam Oehlenschläger byggede videre på, påvirket af de strømninger der yderligere kom fra Tyskland. --- **Johannes havde netop det i sig, at kunne forbinde oplysningstidens 'forstandsopfattelser' med det 'følelsesnære' engagement, som romantikken bar med sig.**

Således et bindeled i udviklingen, samtidig med en fremragende evne til dygtig digterkunst.

Jørgen Olsen (2013)

A P P E N D I X

Uddrag af Johs. Ewalds udgivne værker efter årstal :

Her henvises alene til de udgivelser, der er omtalt under de enkelte afsnit.
